
Никола Тодоров, Мария Петрова/ N. Todorov, M. Petrova

**РАЗШИРЯВАНЕ НА РЕКРЕАЦИОННО-
ТУРИСТИЧЕСКАТА ЗОНА НА ВЕЛИКО ТЪРНОВО
НА ЗАПАД ОТ ДОЛИНАТА НА РЕКА ЯНТРА**

*Enlarge the Limits of the Tourism in Veliko Turnovo
to the West of the Yantra Valley*

The landscape special features in the local area of town Veliko Turnovo are precondition for characterization of the varied nature components for enlarge of the tourist zone around the town and for their estimate like factors for development of ecology correctly tourism activities.

Благоприятното географско положение на България и дивната ѝ природа, съчетаваща заснежени планински върхове през зимата, топли морски курорти през лятото и културно-исторически обекти през всички сезони, правят страната ни една от най-посещаваните, както от наши, така и от чуждестранни туристи. Във вътрешността на страната, като се изключат планинските и морските курорти, град Велико Търново е една от най-големите и атрактивни туристически дестинации на територията на България. Уникалният релеф, който е представен от antecedентния пролом на река Янтра, пресичащ хълмовете Царевец, Трапезица и Света гора и възрожденският стил на къщите в старата част на града, пресъздаващ с голяма достоверност живота на средновековната ни столица Търновград, както и близостта на архитектурно-историческия комплекс Арбанаси създават един привлекателен туристически център със силно развити културен и познавателен туризъм и рекреация.

През последните години този туристически център се разширява значително в западна посока, като навлиза в територията на Беяковско плато, простиращо се западно от р. Янтра, до р. Негованка, а на север и на юг достигащо съответно средните поречия на на р. Росица и р. Янтра, преди меандъра край Велико Търново. Причина за това разрастване на туристическата зона около този уникален по своему град е природното разнообразие, включващо в себе си карстов релеф, специфични микроклиматични условия, карстови извори и

изключително големи рекреационни функции на запазените и възобновени широколистни гори и храсталаци. Именно затова **целта** на настоящата разработка е да се разгледат ландшафтните особености на платото и чрез характеристика на ландшафтните компоненти да се направи оценка на пригодността за екологично съобразена рекреационна дейност.

Основа на настоящето изследване е публикуваната през 2002 г. статия на Ангел Велчев и Галин Петров, в която е направена оценка на природните компоненти в района на Беляковско плато и са разкрити водещите фактори, като перспектива за развитие на рекреационно-туристическата дейност. Днес, шест години по-късно, може да се даде един съвременен поглед на настоящото природно състояние на платото и на базата на гореспоменатата статия да се направи оценка на възможността за разширяване на туристическата зона около Велико Търново.

Разглежданият район на съвременния етап може да се характеризира с три типа ландшафти, като най-голяма област на разпространение заемат хълмистите и предпланинско-хълмистите топлоумерено-хумидни ландшафти, по-малки са ареалите на равнинните и хълмисти умерени семихумидни и хидроморфните и субхидроморфни карстови ландшафти. Тези три типа от своя страна се диференцират на 17 ПТК, имащи нееднакво значение за територията (*Приложение I*). Тъй като районът е силно антропогенизиран, от тези три типа без значение за рекреационната дейност са равнинните и хълмисти умерени семихумидни ландшафти (ландшафтни видове 11, 12, 13, 14, 15, 16), които до голяма степен са превърнати в обработваеми площи.

С най-голямо рекреационно значение са ландшафтите, развити на карбонатни скали, т.е. азонално формиралите се карстови ландшафти. Оттук е и голямото значение за рекреационна дейност на геоложката основа, формирана от т.нар. Ловешка ургонска група, разчленена от Хр. Хрисчев на четири варовикови и четири теригенни свити, приемани за част от общите теригенни седименти (Хрисчев и кол., 1993, с. 27–28). За подложка на Беляковското плато служи Горнооряховската свита, отнасяна към барема, изградена от мергелни скали с прослойки от пясъчници, алевролити или глинести варовици. Разкрива се на повърхността в подножието на Беляковското плато, на изток, към Дервента. Структурно и ландшафтоопределящо значение имат седиментите на Еменската свита. Тя е изградена най-вече от чисти светли порцелановидни варовици т.н. „индексов“ скален тип, което я отличава от останалите варовикови свити. Над ургонския комплекс са разположени палеоценски седименти, които могат да се групират в Шемшевска и Авренска свити, изграждащи южните части на Беляковското плато. Изградени са предимно от пясъчници, чакъли, пясъци и глини и предиспонират развитието на зонални родове ландшафти, характерни за Предбалкана.

Друг важен фактор, оказващ влияние върху развитието на рекреационната дейност в района са *водните ресурси*. При оценката им под внимание се вземат

техните качества, честота, големина на водните площи, залесеността на бреговете, техните възможности за къпане, риболов, използване за питейни нужди, дебита и режима на карстовите извори (Велчев, Петров, 2002, с. 86–91). Водоемите се включват в рекреационната оценка в качеството на притегателни елементи в района. Поради факта, че тази територия в продължение на хилядолетия е била подлагана на антропогенна дейност, останалите природни компоненти като растителност, почви и климатични ресурси не се включват в оценъчните критерии. Особено значение при формирането на карстовите води имат твърде широко разпространените въртопи, които поглъщат значителни количества от атмосферните валежи. В Беляковското плато карстовите води се дренират от около 50 извора, разположени на няколко основни карстови нива (Попов, Пенчев, Зяпков, 1965, с. 78). Най-високото ниво се представя от многобройните извори от високите части на платото (над 250 м абсолютна н.в.), като Беляковец (1–2 л/сек), Тутковица, Големия извор (12–60 л/сек), Малкия извор – с. Ново село и др. Изворите на това ниво имат малък дебит, защото се подхранват от горните плитки хоризонти на ургонските варовици. Най-ниското ниво – 120 м се маркира от подземната карстова река в пещерата при с. Мусина. Това най-ниско изворно ниво е свързано с най-мощния хоризонт на ургонските варовици. Подземният водосбор на Мусинския извор, който има рекреационно-туристическо значение, включва приблизително областта между долините на реките Бохот и Сушица.

Туристическа забележителност в района е Еменският каньон, който започва от североизточния край на с. Емен, предлага условия за най-разнообразни туристически дейности и е един от най-богатите на подземни карстови форми, което се дължи на преобладаващите предпланинско-хълмисти и карстови ландшафти с дъбови гори и хрусталаци. Каньонът дава началото на екопътека, която започва с Еменската пещера, минава по горната част на скален венец последователно над Момин вир, над малките водопади Каците и Малкия скок и завършва с приказния водопад Момин скок, който е разположен в най-живописното място в целия пролом. На това място всеки любител на *селския и екологичен туризъм* би могъл да преоткрие прекрасна природа, наситен с билкови аромати въздух. Значителен принос за развитие на краткотрайния и дълготраен отдих имат и двата новопостроени комплекса в село Емен – „Меден свят“ и „Нигованка“, които предлагат леглова база, невероятна тишина и спокойствие край поречието на р. Негованка. Друга голяма туристическа атракция в изследваната територия е красивият Хотнишки водопад с дълбок вир, студена вода и полянка за отдих. До него се стига по пригодена за целта туристическа екопътека. Тук преобладаващи са хидроморфните и субхидроморфни карстови ландшафти. Тези два обекта, имащи местно значение – Еменският каньон и Хотнишкият водопад – биха могли, по естествен път да се превърнат в едни привлекателни туристически микрорайони, тъй като все по-често посещавани от туристи а и са предпоставка за развитие също така на *познавателен и спелеотуризм*. Положителна характе-

ристка на района е пълноводието и сравнителната чистота на река Росица, което я прави пригодна, макар и слабо, за *риболов и краткотраен отдих*.

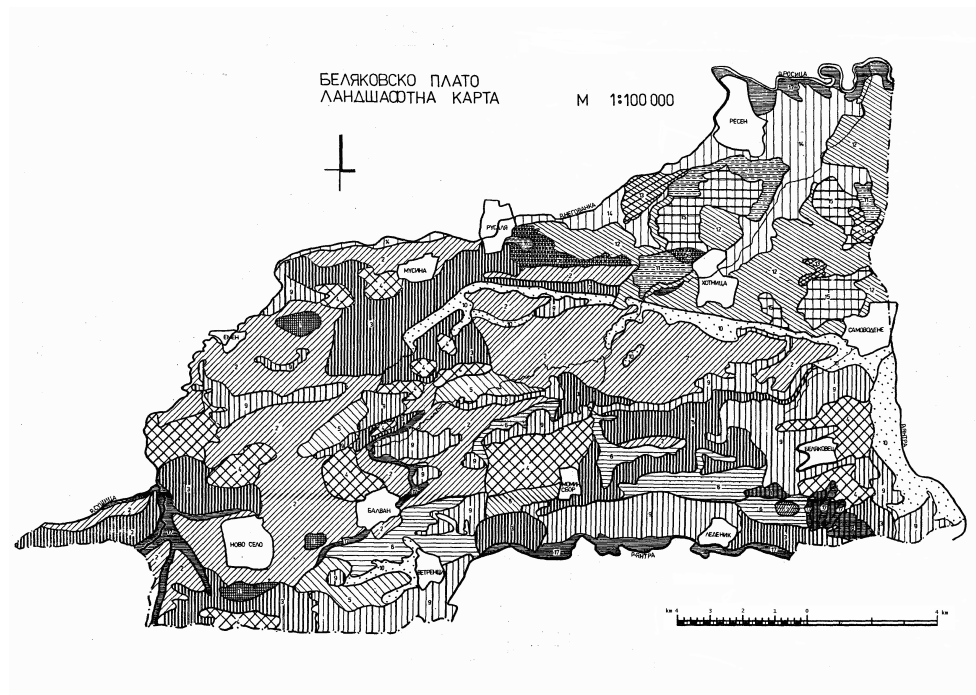
Циркулацията на подземните води се осъществява в сложна подземна система, образувана от пещерни тунели, галерии, каверни и празнини. Съчетанието на водната циркулация с геоложката основа обуславят наличието на типичния за района *карстов релеф*, включващ пещерни системи и пропасти, карстови форми каквито са карите, увалите, въртопите и екзотични скални образувания, подходящи за развитието на *спелеотуризма, познавателния туризъм и рекреационна дейност*. Първостепенно значение със своите екзотични релефни форми имат долината на река Раковица и проломът Дервента. Както в миналото, така и днес в тези две долини атрактивни туристически обекти са скалните комплекси и пещерни системи. Освен това Дервента крие в подножието си два красиви манастира: Преображенския отляво и „Св. Троица“ отдясно, които са предпоставка за развитие на *религиозен и познавателен туризъм*. Не далече от първия манастир се намират четири пещери – Голямата пещера, Малката пещера, Харлова пещера и Манастирска пещера. Северно от село Беляковец интересни туристически обекти са пещерите Подлиста и Царската пещера. Пещерните системи и пропасти по стръмните скални откоси са предизвикателство за *спелеолозите*, а на около 300 м от началото на каньона идеална за отмора на *туристи, пещерняци и алпинисти* е полянката пред известният Момин вир. Интересна природна забележителност, която привлича туристите е Мусинската пещера, намираща се в северозападната част на Беляковското плато. Югозападно от Мусина в посока към Емен са височините Червената стена и Голямата чука, а по платото около Мусина има много понори.

Благоприятни са и условията за развитие на *краткотраен отдих и познавателен туризъм*: интерес представляват останки от римско селище край с. Балван, като също така на 1 км западно от същото село, край шосето София – Варна, през 1964 г. е изграден паметник на загиналите партизани в Балванската битка на 28 март 1944 г. Бетонните дъги в него символизират използването на самолети в битката (Дойков, Петров, 2005, с. 35). Край Балван се намира защитената местност Косово, която е обявена с цел опазване на характерна за Предбалкана дъбова гора и има площ 2 ха. В района се включва и с. Ново село – родно място на Матей Преображенски – Миткалото, в чест на когото през 1926 г. е издигната гробница мавзолей. Върху стените ѝ са поставени паметни плочи с имената на загиналите във войните от 1912–1918 г. До мавзолея през 1975 г. е издигнат паметник на отец Матей. Подходящо за туристи е село Леденик, което е известно със старинната си кула от XV век, свързана с интересна легенда, напомняща по сюжет Ромео и Жулиета. На третия етаж на кулата сега има изграден хотел, а на първия – музей. Интерес още представлява местната църква. Всичко това подпомага развитието на *познавателния и културния туризъм*. В селището има възможност да се отседне в атрактивния комплекс Чифлика и хотел Кулата.

Така описаните природни комплекси на територията на Беляковско плато позволяват разширяване на рекреационно туристическата зона около Велико Търново и се явяват благоприятни за различни видове отдых като познавателния туризъм, риболова, пешеходния туризъм, спелеотуризма и т. н.

В заключение може да се направи извода, че проведените теренни наблюдения установяват засилена концентрация на антропогенното натоварване главно в района на град Велико Търново, като за част от това натоварване се смята и усвояването на градските части в рекреационно-туристическо отношение. В тази връзка едно предстоящо по-обстойно изследване на разглеждания район би било добра предпоставка за направата на бъдещо оценъчно изследване, предполагащо „разтоварването“ на града от рекреационно-туристическото влияние и съсредоточаването му западно от река Янтра, на територията на Беляковско плато.

Приложение 1.

Легенда към ландшафтна карта в М 1:100 000

1. Карстово плато върху ургонски варовици с топлоумерен хумиден климат с дъбови гори върху тъмносиви горски почви

2. Хълмист окарстен склон върху ургонски варовици с топлоумерен хумиден климат с дъбови гори върху тъмносиви горски почви

3. Хълмист склон върху ургонски варовици с топлоумерен хумиден климат с дъбови гори върху сиви горски почви
4. Акумулативна повърхнина върху варовици с топлоумерен хумиден климат с дъбови гори върху сиви горски почви
5. Ерозионно-денудационен върху варовици с топлоумерен хумиден климат с дъбови гори върху излужени черноземи
6. Ерозионно-денудационен върху мергелни скали с топлоумерен хумиден климат с дъбови гори върху излужени черноземи
7. Билен ландшафт върху мергелни скали с топлоумерен хумиден климат с дъбови гори върху излужени черноземи
8. Хълмист карстов склон върху ургонски варовици с топлоумерен хумиден климат с дъбови гори върху карбонатни черноземи
9. Стръмни карстови склонове на места с откоси върху ургонски варовици с топлоумерен хумиден климат с фрагментарна растителност върху хумусно-карбонатни почви
10. Ерозионни и карстови с голи скали и сипеи
11. Акумулативен низинен върху льосовидни материали с умерен семихумиден климат с дъбови гори и храсталаци върху излужени черноземи
12. Денудационен равнинен върху льосовидни материали с умерен семихумиден климат с дъбови гори и храсталаци върху излужени черноземи
13. Денудационен равнинен върху льосовидни материали с умерен семихумиден климат с дъбови гори и храсталаци върху карбонатни черноземи
14. Акумулативен низинен ландшафт върху льосовидни материали с умерен семихумиден климат с дъбови гори и храсталаци върху ливадни черноземи
15. Ерозионно-денудационен ландшафт върху льосовидни материали с умерен семихумиден климат с дъбови гори и храсталаци върху оподзолени черноземи
16. Денудационен равнинен върху льосовидни материали с умерен семихумиден климат с дъбови гори и храсталаци върху тъмносиви горски почви
17. Долинни алувиални с върби и тополи върху алувиално-ливадни почви

ЛИТЕРАТУРА

1. **Бондев, И.** Растителността на България. Карта в М 1:600 000 с обяснителен текст. София, 1991.
2. **Велчев, А., Г. Петров.** Рекреационно-туристически ресурси на Беляковското плато. – В: Наука, околна среда и устойчиво развитие. В. Търново, 2002.
3. **Велчев, А., Н. Тодоров, Н. А. Беручашвили.** Ландшафтна карта на България в М 1:500 000. В: Географски конгрес. В. Търново, 1989.
3. **Геоложка** карта на НР България в М 1:100 000. Картен лист Велико Търново. КГ. 1993.

4. **Дойков, В., Г. Петров.** По река Негованка, Еменският каньон. Изд. "Ковачев", 2005.
5. **Попов, Вл., П. Пенчев, Л. Зяпков.** Морфология и хидрология на карста в северната част на Предбалкана между реките Янтра и Осъм. – В: Известия на Географския институт. Т 9, 1965.
6. **Хрисчев, Хр.** и кол. Обяснителна записка към геоложка карта на България М 1:100 000. КЛ Велико Търново., София, 1993.